

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת סנהדרין - דף פ פא

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

מה הסברא להתיר ב"זה וזה גורם"?

אם ילדה הפרה קודם שנגמר דינה אמרו שוולדה מותר, דנה הגמ' על איזה אופן מדובר, אין לומר שנגנח בעודה מעוברת שהרי אמר רבא, שהיא וולדה אסורים לגבי מזבח כיון ש"היא וולדה נגחו". ואין לומר שלאחר הנגיחה התעברה וילדה, שבדאי הוולד מותר שהרי היה בנגיחה ולא בגמר דין, ואין לומר שעברה לאחר שנגמר הדין, שהרי למ"ד זה וזה גורם מותר, אין סיבה לאסור את הוולד.

מה הביאור "זה וזה גורם" אסור או מותר, אם הפרה התעברה לאחר הנגיחה, הרי בוולד טמון אף כח האב, כפי שצינו תוס' (ד"ה אלא) שמדובר למ"ד חוששים לזרע אב, לפיכך למ"ד זה וזה גורם אסור, למרות שיש כאן כח האב אבל היות והפרה הנוגחת נמצאת לפנינו והיוצא ממנה צריך להיות אסור כדינה, אלא למ"ד מותר אין הניחוסות לסיבת האיסור, והדבר צריך תלמוד הרי אף אם יש כאן סיבת האב שהוא לא עשה מאומה, אבל כאשר איתנין עלה מצד "איסור הנאה" הרי טמון כאן כח האם שהוא גורם איסור, ומדוע נקל מחמת סיבת אבא.

בסוגיא דומה דנו בגמ' בפסחים (כז) לגבי איסורי הנאה שיש ב' דברים שגורמים האחד מצד ההיתר והשני מצד האיסור, אדם חימים את התנור בדבר איסור, עתה חום התנור הגיע מחמת האיסור והוא נהנה לא האיסור, האם זה סיבה לאסור את התנור. אמרת הגמ' בתנור יש, היינו חומרת התנור כבר מוכנה לשימוש ועתה בסה"כ הוא חימים את התנור, יש פתרון להוציא את האיסור מהתנור, שיקרר אותו. עתה שיניח עצים מותרים וע"י יחמם את התנור אין זכרון למעשה איסור.

עד כאן דנו בנוגע לתנור עצמו (*בתנור ישן*). אולם כאשר בתנור זה אפה פת. בפשטות אמרה הגמ' שדבר זה תלי במחלוקת רבנן ורבי יהודה. דעת רבנן שהפת מותרת (*מלבד פת שנאפתה בתנור של עצי קודש, ובגמ' מובאר כיון שעצי ערלה איסורם בטל קודש אפילו באלף לא בטיל*) כיון שאין שבח עצים בפת, היינו אין ההנאה מעצי האיסור מוגדרת שעוברת היא לפת. ואילו לדעת רבי יהודה הפת אסורה כיון ששבח עצים בפת.

בענין טעם האיסור בשבח עצים בפת, נראה שנתחלק הראשונים האם האיסור הוא דרבנן או מהתורה. שהרי בסה"כ בתוך הפת אין איסור אלא לכל היותר ריח איסור דהרי לא הכניס בתוך הפת את הערלה או הכלאינה, אלא באוויר התנור, ונהנה הוא מן החימום של האיסור. ע"י ברבינו דוד ובתוס' הרשב"א ועוד. אולם אף באחרונים נתחלק בהבנת דברי הר"ן ושאר הראשונים דבחז"א (*ערלה סי' ט' אות ז'*) כתב שלכו"ע דין דרבנן. וראיותיו עימו. ומאיך בגרש"ש (*שע"י ש"ג פכ"ה*) הבין בדעת הר"ן והראשונים דהוי דאורייתא.

מאיך בתנור חדש, כדי לחנוך את התנור ולעשות אותו ראוי לשימוש, צריך לחמם אותו חימום אחרון, שהוא הראשון למלאכתו, וחימום זה כאמור נעשה ע"י איסור, כאן לא יעזור שיקררו את התנור שהרי עצי האיסור הכינו את התנור לשימוש וצירפו אותו, סימנו את גמר חומרת התנור. ולכן (*למסקנה*) אמר רבי אליעזר שיתוך תנור זה. הביאור בדעת ר"א שסבר שתנור חדש דינו לנתינתו, כיון שיש בו חלק מחלקי האיסור מבואר בדבריו שסבר שזה וזה גורם אסור, היינו אף ואמנם שיש אפשרות לקרר את התנור ואח"כ נחמם את התנור בעצי היתר, מ"מ נדון עתה "בה זה גורם" שהרי באותה פת שתאפה בתנור שנגמרה מלאכת עשייתו ע"י עצי איסור, אפילו שעתה נחמם את התנור בעצי היתר, אולם בתוך תוכו של הפת, מקורה הגיע מעצי היתר שעתה חוחרם התנור ע"י, ויש את עצי האיסור שע"י בתוך התנור סובר ר"א זה וזה גורם אסור. אולם רבנן חלקו וסברו, שיוצן. סוברים הם, שמעתה אמנם יש תנור שנעשה ראוי למלאכתו ע"י עצי איסור, אולם דברים שיעשו בתנור זה אין בהם חלק של איסור שהרי בהמשך יסיקו את התנור בדברים של היתר.

המתירין זה וזה גורם, כנזכר את דעת רבנן, מה הסברא, היכן נעלם האיסור? ע"י בר"י במסכת עבודה זרה (כא, ב *מדפ"ה*) ומבואר בדבריו שדין זה הוא ביטול ברוב, כל דבר איסור שנתערב בשני חלקים של היתר מהתורה דינו שבטל ברוב והתערובת מותרת. כעין זה, בתערובת של זה וזה גורם. שהרי בפת שנאפתה בתנור שנעשה ונגמר ע"י עצי איסור, בתוך הפת מורכבות עצי האיסור שיצרו את התנור ועצי ההיתר שאפו את הפת. אולם כיון שההיתר בא מגרמת האיסור, מתבטל האיסור. ע"כ פחות או יותר דברי הר"ן הנוגע לעניינינו.

בבאר דברי הר"ן נאמרו כמה וכמה ביאורים. העבני מילואים (*בש"ת בס' ו'*) ביאר, שכדי שאיסור איסור דבר אסור, צריך שהוא יעמוד בפני עצמו ויאסור. ממילא כאשר איסור בטל ברוב של היתר אין הוא אסור כי הוא התבטל. כעין זה אף באיסור "שאני פעיל" כדו"י בסוגיא אצלנו עצי האיסור שיצרו את התנור, אולם אינם עתה אופים את הפת והעצים שבפועל אופים את הפת אלו עצי היתר, לכן בזמן שהאיסור לא עומד במקומו אינו אסור.

הרשב"א שבע"י לפי דרכו (*שע"י ש"ג פכ"ה*) ביאר שמצב כל דבר הראוי לשימוש בעולם העשייה פשוט הדבר שהוא מותר בהנאה ובשימוש. יש ליצור מצב בשיהיה דבר אסור צריך לחדש בו דבר מה. איסור התורה חידשה מחמת חוק או משפט וכל הסבר שלא יהיה אולם צריך חידוש או התחדשות כדי לאסור אחד מדברים הנמצאים בעולם. ממילא כל עוד אין סיבה חיובית לגרום איסור לא עצמו מספיק להיתר את הדבר ולא צריך סיבה חיובית להיתר א"כ אף שאמנם יש בפת איזהו ריח קלוש של איסור שהתנור נגמרה מלאכתו ע"י עצי איסור, אולם כפי שהתבאר לא עוד אין סיבה לאיסור לא עצמו סיבה גמורה להיתר א"כ רק איסור העומד בפני עצמו גורם לאיסור.

אולם בתוס' (פסחים כז, ב *ד"ה הקדש*) עולה מדבריהם שכדי שהתורה תאסור דבר צריך שיהיה האיסור גורם את הדבר ואם מעורב בגורם אף היתר לא האיסור גרם את הטעם אלא "איסור והיתר" ובהכי לא אסרה תורה. (*ועי' ברבינו דוד שחילק אם יש טעם של איסור או אין בו ממשות כענין תנור שנגמרה מלאכתו ע"י עצי איסור*).

התבאר במשנה לעיל, רוצח שהתערב באחרים, **לרבנן** כולם פטורים ממיתה. **לרבי יהודה** מכניסים את כולם לכיפה, היינו חדר סגור ומאכילים אותם בצמחם עד שכריסם נבקעת. **וביארה הגמ'** ש"התערב באחרים" הכוונה, **א' לרבי אבהו בשם שמואל** רוצח שלא נגמר דינו ברוצחים שנגמר דינם. **ב' לר"ל** מדובר לגבי שור שלא נגמר דינו לסקילה שהתערב בשוורים שנגמר דינם. **ג' אמר רבא**, בברייתא מבואר שאמר רבי יוסי שאפילו בתערובת היה צדיק כאבא חלפתא, ובדאי שלא הוא הרג בכ"ז הדין שכולם פטורים. **א"כ** בדאי שאין להעמיד בשור. **אלא ביאר רבא**, עמדו שניים וזרקו חץ שהרג ולא ידוע מי מהם, שניים פטורים. **ומה שאמר רבי יהודה** שכונסים לכיפה מדובר, בשור שנגמר דינו שהתערב עם שוורים שלא נגחו כלל, ומחמת שהתערבו הם אסורים להנאה, ומכניסים את כולם לכיפה.

אמר בברייתא, נפרה שהמיתה **ואח"כ ילדה**, אם נגמר דינה לסקילה עוד לפני הילדה הרי שהוולד אסור, ואם ילדה ואח"כ נפרה דינה, הוולד מותר. **באופן שהוולד אסור** והתערב באחרים, ואחרים באחרים, **לדעת רבנן** כונסים את כולם לכיפה. **לדעת רבי אלעזר ברבי שמעון**, סוקלים את כולם.

דנה הגמ' על איזה אופן מדובר שוולדה מותר אם ילדה קודם שנגמר דינה. **אין לומר** שנגנח בעודה מעוברת שהרי אמר רבא, שהיא וולדה אסורים לגבי מזבח כיון ש"היא וולדה נגחו". **ואין לומר** שלאחר הנגיחה התעברה וילדה, שבדאי הוולד מותר שהרי לא היה בנגיחה ולא בגמר דין, **ואין לומר** שעברה לאחר שנגמר הדין, שהרי למ"ד זה וזה גורם מותר, אין סיבה לאסור את הוולד. **אלא ביאר רבנא** הכינוי אם לפני שנגמר דינה שיעברה וילדה, הוולד מותר. ואם עברה לאחר הנגיחה וילדה לאחר נמר דין, הוולד אסור מחמת דין שעובר ירך אמו.

למדנו במשנה שכל חייבי מיתות שהתערבו זה בזה, דנים אותם במיתה הקלה. **רצו להוכיח** שמי שקיבל התראה על מיתה חמורה מותרת הוא אף על מיתה קלה. **דחה רבי ירמיה** שהתנן של המשנה סבר שמסויל להתרות בלא שם המיתה, שנתחלק רבנן ורבי יהודה, **לדעת רבנן** כשם שבמקושוש התרו בו על מיתה סתם ולא ידעו עברה היתה, הוולד מותר. ואם עברה לאחר הנגיחה וילדה לאחר נמר דין, הוולד אסור לדורות דין שעובר ירך אמו.

במשנה מבואר שנסקלים שהתערבו בנשרפים, **לר"ש** בסקילה היות ושריפה חמור. **לרבנן** בשריפה היות וסקילה חמור. **למד רב יוחנאל לבנו רמי**, "נשרפים שהתערבו בנסקלים" **אמר רב יהודה לאבוי רב יוחנאל**, אם הנשרפים הם מיעוט **מדוע אמר ר"ש** שידנו בסקילה מחמת שריפה חמורה, שיאמר שהם לאסור שנגמר הדין, שהרי למ"ד זה וזה גורם מותר, אין סיבה לאסור את הוולד. **לדעת רבנן** כשם שבמקושוש התרו בו על מיתה סתם ולא ידעו עברה היתה, הוולד מותר. ואם עברה לאחר הנגיחה וילדה לאחר נמר דין, הוולד אסור מחמת דין שעובר ירך אמו.

מי שהתחייב ב' מיתות, דנים אותו במיתה החמורה, **ביאר רבא** שמדובר שכבר נגמר דינו למיתה הקלה, ועשה עוד עבירה, היה צד לומר שמומדר הוא "**ברבא קטיאל**" היינו אדם הרוק, **קמ"ל** שדינים בו לא המיתה החמורה. **אמר רבה בר נתן לאבוי או אחוי של רב יוסף בר חמא** המקור, "והוליד בן פרץ שפך דם ועשה את מאחד מאלה וכו' אל ההרים אכל ואת אשת רעהו טמא וכו' ואל הגליליים נשא עינו תועבה עשה וכו' מות יומת דמיו בו יהיה" ממח שלא אמר יוחנאל את העבירות כפי שאמר משה רבינו **מבואר** שיש כאן חילוק עבירות שהיה שפך דם שידנו בסוף, בא על אשת איש ודינו בחנק, ועבד ע"ז שידנו בסקילה **ומבואר** "דיוח" ב"ה הלשון הנאמר בסקילה. מכאן שנענוש במיתה החמורה.

דרש רב אחא ברבי חנינא "אל ההרים לא אכל" (הצדיק לא נוקל לזכות האבות הקדושים) **ועינו לא נשא אל גלילי בית ישראל** (הלך בהכנעה ולא בקומה קדושה) **ואת אשת רעהו לא טמא** (לא ירד לאומנות חבירו) **ומות יומת דמיו לא קירב** (לא נהנה מקושה של צדקה) **וכו' צדק הוא חיה יחיה** (בעולם הזה ובעולם הבא) **כשלמד ר"ב** את הפסוק הנזכר בכה ואמר רק מי שיקיים את הכל יחיה, וימי שלא יקיים את הכל לא יחיה? **אמר לו ר"ע** הרי שאמרתי תורה "אל תטמאה בכל אלה" בדאי שאין לומר שהשקפיה תורה שלא יעבור את כולם בדין, אולם מעט עבירות ויכל לעשות, **אלא** מתפרש שדר' "באחת חכמה". **עבר עבירה שהתחייב בה ב' מיתות, לדעת רבנן** יידון בחמורה, **לדעת רבי יוסי** יידון באיסור הראשון שהיה צריך להתרחק ממנו. **ומבואר בברייתא** דוממה, אם נעשתה חמורתו (שהיתה אלהמה) ואח"כ נעשתה אשת איש, יידון בחמורתו בשריפה. ואם נעשתה אשת איש ואח"כ נעשתה חמורתו, יידון באשת איש בחנק. **שאל רב אדא בר אבהא את רבא**, באופן שהיתה חמורתו ואח"כ אשת איש, **לשיטת רבי אבהו** שמוהר רבי יוסי באיסור מוסיף צריך לידן בו אף משום אשת איש, שהרי היתה חמורתו ובאותה עת נאסרה עליו ועל שאר העולם היא מותרת, ובה איסור מוסיף שהוסיף איסור כלפי כל העולם. **אמר לו רבא**, אמת הדבר אולם לא שייך להורגו פעמיים.

מי שהתחייב מלקות ושוב עבר על האיסור **וקיבל מלקות**, בפעם השלישית מכניסים אותו לכיפה ומאכילים אותו שוורים עד שכריסו מתבקעת, **וביאר רבי ירמיה** בשם רבי שמעון בן קוש, שלא מדובר על איסורים גדולים, אלא על עבירות שיש בהם חיוב כרת, והוא אדם שחייב מיתה לשמים ולא מקפיד על עצמו, ב"ד מקריבים את מיתתו.

אמר רבי יעקב ורבי ירמיה בר תחליפא, שהדין האמור דווקא באופן שעבר על אותה עבירה, אבל אם כל פעם עבר על עבירה אחרת אין ראייה שהפקדי את עצמו למיתה.

בלשון המשנה מבואר "**לקח ושנא**" היינו קיבל מלקות ב' פעמים, בפעם השלישית מכניסים אותו לכיפה, **סברא הגמ'** שהמשנה שלא כדעת רשב"ג שאמר שחזקה נוצרת לאחר ג' פעמים והרי לקה רק פעמיים. **אמר רבינא**, המשנה מתבארת אף כרשב"ג שהרי עשה ג' פעמים עבירה. **שואלת הגמ'** שמבואר בברייתא שנתחלק רבנן ואבא שאול האם בפעם השלישית שעבר עבירה מכניסים אותו לכיפה או מקבל מלקות ורק בפעם הרביעית מכניסים אותו לכיפה, מבואר שהחזקה נוצרת לפי "המלקות" ולא לא העבירה, **ונתלקו במחלוקת רבי ורשב"ג** האם נוצרת חזקה לאחר ג' פעמים או לאחר ב' פעמים. **דוחה הגמ'** שסברו כרשב"ג שחזקה נוצרת לאחר ג' פעמים, ונתלקו האם העבירות מחזקות או המלקות. **שואלת הגמ'** מדיון ההתראה, התרו בו ושקת או הרכין ראשו, באופן זה לא מקבל מלקות, אולם אם שנה ושילש מכניסים אותו לכיפה למרות שאין מלקות בפועל, **ומבואר שלאבא שאול** רק בפעם הרביעית מכניסים אותו לכיפה, מבואר שאול לא לקעף העבירה. **ביאר רבינא** לכזו חזקה ב' פעמים כדברי רשב"ג, **ונתלקו רבנן ואבא שאול** האם צריך התראה מיוחדת להכנסה לכיפה, או שלאחר שעבר ג' עבירות הוזקק כרשע ודינו לכיפה.

המדרת כפיפה ביאר בר יהודה מקום ששיעורו מלא קומתו של אדם בלבד, **ואמר ר"ל** שנומ' "תממות רשע רעה" כלומר מי שהוזקק רשע חייב מיתה על הרעה.

עוד דרש רבי ר"ל כי אם לא יתן האדם את עתו כדגים נאחזים במצודה רעה וכו'. מצודה רעה שאין בה תחבולה וחזק כי אם דבר קטן אולם נתפסים בו דגים גדולים, **כך** אם לא שם האדם ליבו נלכד במכשול קטן.

הרג שלא בעדים, מכניסים אותו לכיפה ומאכילים אותו מטע עד שמת. **וביארה הגמ'** שיועדים שהרג אולם לא יתרוג ע"פ עדות זו, **א' לדעת רב** מדובר בעדות מיוחדת היינו כל עד היה במקום אחר, ויש דיות תכונת שלבב נפשית לא מווללה עדות זו. **ב' לדעת שמואל** לא התרו בו. **ג' לרב חסדא בשם אבימי**, הוכחו העדים בבדיקות שאינם מעיקר העדות ולא הוכחשו בבדיקות.

מבארת הגמ' שלבב חייב מיתות ומלקיות לעיל מבואר שהכניסו לכיפה והאכילו שוורים, **וכאן** מבואר שנתונים למ"ד ח"ץ, וזמין לח"ץ, **ביאר רב בששת** שמקטינים על ידי מעט אוכל את קיבתו, **וכאן** מאכילים אותו שוורים עד שכריסו מתבקעת.

קנאים פועלים ע' **א' גונב את הקסוה**. **ב' מקבל גטונים**. **ג' בועל ארמית**. כעין זה נאמר בכהן שעבד בטומאה ומצאיים אותו מחוץ לערזה ופועלים את מותו ממלקות. **זר ששימש ר"ע** בחנק, **ולרבנן** בדי שמים.

גונב את הקסות, **ביאר רבי יהודה** שהכוננה לכלי שרת ממה שנאמר "ואת קשות". **ונרמז** "ולא יבאו לראות כבלע הקדש ומתו".

המקבל גטונים, **לדעת רבי יוסף** מברך ד' על שם האדם העושה קסמים. **לרבנן** או רבה בר רמי הכוונה שאמר לבסוף סיבה הקוסם אותו ולמי שהוא שייך ויש שנתון לו טומטוב.